

Arkeologi i Lödöse

Schaktningsövervakning för elledning i Klosteräng

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
RAÄ Sankt Peder 23, Fastighet Klostret 6:95
Sankt Peders socken socken, Lilla Edets kommun
Anton Lazarides
Lödöse museum, Kulturförvaltningen inom VGR
KU Arkeologisk rapport 2024:14

Arkeologi i Lödöse

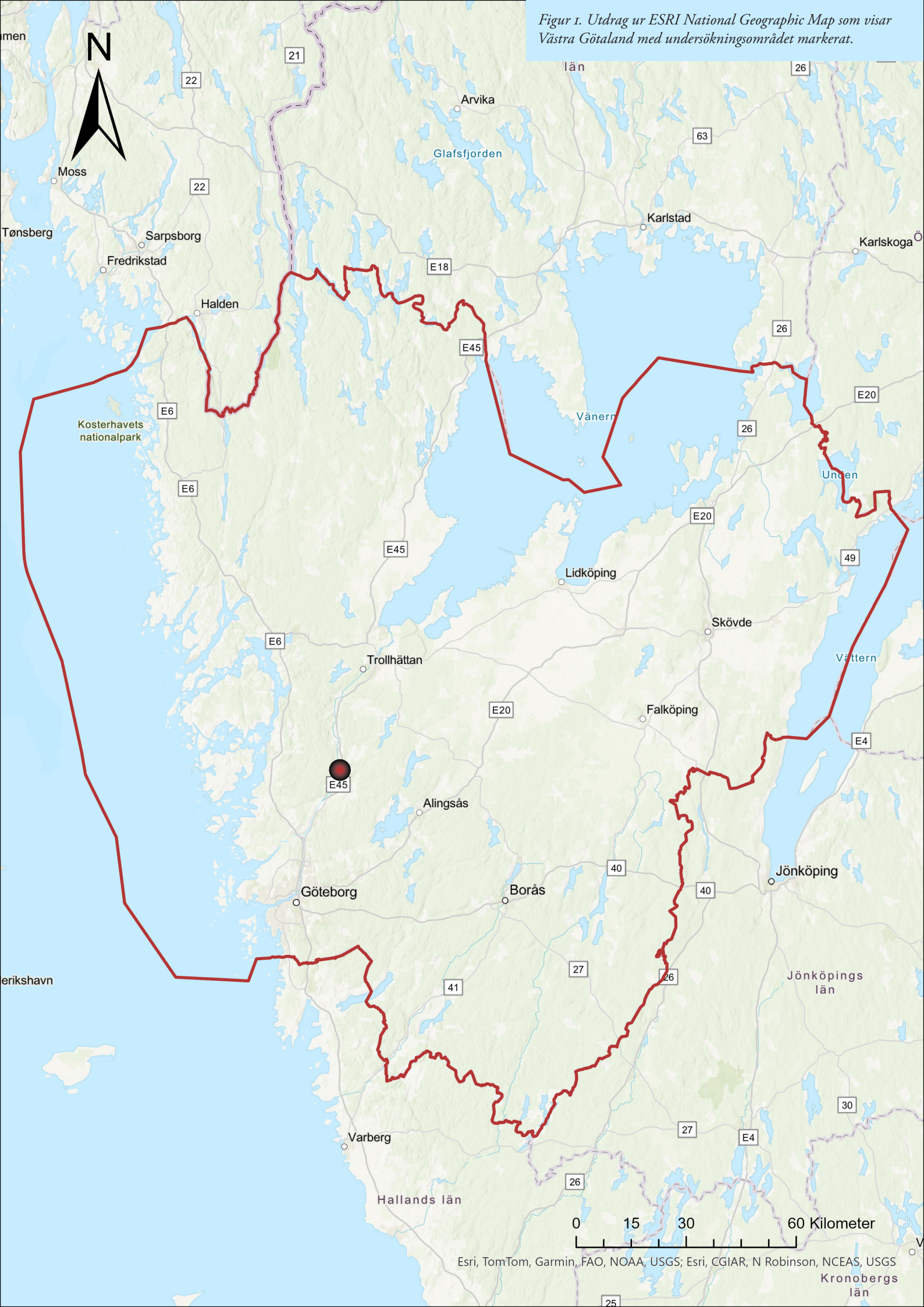
Schaktningsövervakning för elledning i Klosteräng

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
RAÄ Sankt Peder 23, Fastighet Klostret 6:95
Sankt Peders socken, Lilla Edets kommun kommun
Anton Lazarides
Lödöse museum, Kulturförvaltningen inom VGR
KU Arkeologisk rapport 2024:14

Författare Anton Lazarides
Grafisk form, Gabriella Kalmar
Layout och teknisk redigering, Ing-Marie Trägårdh
Omslagsbild: Arbetsbild från undersökningen åt öst.
Foto: Anton Lazarides
Kulturförvaltningen
Lödöse museum
Museivägen 1
463 71 Lödöse
tel. 010-441 43 80
www.lodosemuseum.se

Innehåll	
Sammanfattning av resultat.....	8
Metod.....	8
Kort historik om Lödöse.....	8
Tidigare arkeologiska undersökningar	9
Resultat.....	9
Slutsats	10
Referenser	11
Kartakter.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Utdrag ur ESRI National Geographic Map som visar Västra Götaland med undersökningsområdet markerat.

Figur 2. Karta över det berörda området i Lödöse, med tidigare undersökningar markerade i rött.

Sammanfattning av resultat

Lödöse museum/Kulturförvaltningen utförde under 2024 en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med att Vattenfall Elanläggningar AB schaktade för ny elledning. Ett avlångt schakt grävdes med en sammanlagd längd på ungefär 70 meter. Djupet var cirka 0,4 meter till 0,5 meter, förutom kring befintliga belysningsstolpar och där ny belysningsstolpe placerades. Där schaktades till ett djup av cirka 0,8 meter. I den västra delen av schaktet påträffades ett potentiellt kulturlager i form av ett avsatt lager vid 0,4–0,5 meters djup, möjligen senmedeltida med hänvisning till resultaten från närliggande undersökningar där medeltida kulturlager dyker upp ytligt, direkt under matjorden. Schaktningen gick inte ner i detta lager. I den östra delen av schaktet verkade potentiella kulturlager komma något djupare då de inte påträffades inom 0,4 meters djup. De djupare partierna på cirka 0,8 meters djup grävdes i redan urschaktad jord intill den asfalterade gångvägen och vid befintliga belysningsstolpar.

*Figur 3. Arbetsbild från undersökningen, taget åt sydost.
Foto: Anton Lazarides.*

Metod

Schakt grävdes skiktvis ner med hjälp av en grävmaskin med planeringsskopa. Undersökningen dokumenterades i plan med RTK-GPS och har efterbearbetats i ArcGIS. Fotografering skedde löpande av undersökningens alla moment.

Kort historik om Lödöse-

Historien om Lödöse tar vid i mitten av 1000-talet då den första bebyggelsen kunnat beläggas rent arkeologiskt. Staden växte till sig under 1100-talet och det fanns åtminstone tre församlingskyrkor, myntverkstad och en kastal. Under 1200-talet byggdes en borg som fick namnet Lödösehus, ett dominikankonvent och ett hospital. Under denna period, från ungefär 1250 och 1350 var Lödöse som allra störst, med omkring 2000 invånare, ett mycket stort antal för den skandinaviska medeltidens proportioner. Lödöse var under denna period en av Sveriges allra viktigaste städer och den enda porten mot väst i svensk regi. Från mitten av 1300-talet och framåt blev livet svårare för lödöseborna, inte minst under 1400-talet då Sverige hamnade i fejd med de tidigare unionskamraterna Danmark och Norge. År 1473 etablerades även staden Nya Lödöse, i nuvarande Gamlestaden i Göteborg, dit det var tänkt att hela Lödöse skulle flytta. Även om inte hela Lödöse avfolkades blev stadens fortlevnad hotad. Ytterligare försvårande omständigheter för Lödöse var att en tull infördes av norrmännen i Bohus mot Lödöse och att staden brändes av norsk-danska unionen. Trots detta stannade många kvar i Lödöse och fortsatte att bedriva handel. Staden begränsades under denna period till området närmast hamnen och Göta älv. Under det nordiska sjuårskriget användes Lödöse som operationsbas för den svenska armén och brändes i samband med detta. Vid slutet av 1500-talet hade socknen reducerats till omkring 100 hushåll. Under en kort period från omkring år 1600 fick staden nytt liv igen då Greve Per Brahe köpte upp marken för att bedriva handel. Lödöse upphörde slutligen att finnas som stad år 1646 när stadsrättigheterna drogs in efter ytterligare bränder och försämrade ekonomiska möjligheter gentemot de nybyggda konkurrenterna Göteborg och Vänersborg.

Figur 4. Rekonstruerad översikt av Lödöse under medeltiden. Utsikt åt väst. Illustration: Petter Lönegård.

Tidigare arkeologiska undersökningar

Området har tidigare delvis berörts av ett antal arkeologiska undersökningar och kontroller 1964–1967 och 1969. De tidigare arkeologiska insatserna har varit i form av långsmala sökschakt eller ledningsschakt. På platsen har i samband med undersökningarna bland annat hittats husgrunder, en brunn av skiftesverk och ett pilgrimsmärke (Gustafsson 2006, Jeffery 2006).

Resultat

Schaktet som grävdes mätte cirka 70 meter i längd med ett djup på 0,4 till 0,5 meter. Kring befintliga belysningsstolpar och där ny belysningsstolpe placerades schaktades till ett djup av cirka 0,8 meter.

I den västra delen påträffades en tydlig skiftning i jorden i botten av schaktet på cirka 0,4–0,5 meters djup.

Detta tolkades som ett potentiellt kulturlager, bestående av något flammig ljus gråbrun sandig silt samt rikligt med tegelfloror. Troligen är det ett avsatt eller lätt omrört lager från tiden då platsen övergavs mot slutet av medeltiden. Kulturlagret undersöktes ej utan exponerades bara ytligt.

De djupare partierna på cirka 0,8 meters djup grävdes i redan urschaktad jord intill den asfalterade gångvägen och vid befintliga belysningsstolpar. Inget av arkeologiskt intresse hittades.

Undersökningsresultatet belyser att fornlämningen framkommer relativt ytligt i aktuellt område, redan vid cirka 0,4 meters djup. En sannolik anledning till detta är att platsen inte varit bebyggd sedan medeltiden och att den brukats som åkermark till mitten av 1960-talet (Ekonomiska kartan 1965 J133-7B8g65).

Nivåer

Schakt S1000:

Topp O: 5,3. Botten O: 4,8.

Topp Centralt: 4,9. Botten Centralt: 4,6

Topp V: 4,6. Botten V: 4,2.

Kontext K1066: Topp O: 4,6, Topp V: 4,2.

*Figur 6. Foto av den påträffade kontexten. Taget åt väst.
Foto: Anton Lazarides.*

Slutsats

Lagskydd enligt 2 kap. Kulturmiljölagen kvarstår för omgivande ej undersökta delar av fornlämningen, inklusive kulturlager under urschaktad nivå. Alla eventuella nya markingrepp inom fornlämningen kräver tillstånd enligt 2 kap kulturmiljölagen. Vid ytterligare ingrepp inom andra delar av fastigheten eller inom samma yta och på större djup anser Kulturförvaltningen/Lödöse museum att vidare arkeologiska insatser behövs.

Lödöse museum

2024-10-17

Referenser

Gustafsson, Agneta (2008).

Rapportsammansställning Nr 50. Arkeologisk delundersökning inom Klostret 6:1 m fl, inom fornlämning 23, S:t Peders socken, Lilla Edets kommun, Västergötland. Grävn id: MC.

Undersökningsår: 1967. Lödöse museum.

Jeffery, Sonia (2006). Rapportsammansställning Nr 11. Arkeologisk delundersökning på Spetalen 1:11, Kroken 1:2, Kroken 1:35, nu Klostret 6:2, inom fornlämning 23, S:t Peders socken, Lilla Edets kommun, Västergötland. Grävn id: MK. Undersökningsår: 1969. Lödöse museum.

Kartakter

Ekonomiska kartan 1965 J133-7B8g65

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 431-32469-2024

KU dnr: KU 2024-00687

Kulturförvaltningens projektnummer: 16060

Fornlämningsnr: (L1964:1892)

Län: Västra Götalands län

Kommun: Lilla Edet

Socken: Sankt Peder

Fastighet: Klostret 6:95

Uppdragsgivare: Vattenfall Elanläggningar AB

Ansvarig institution: Lödöse museum/Kulturförvaltningen

Projektledare: Anton Lazarides

Fältarbetstid: 2024-10-10

Arkeologtimmar i fält: 5 timmar

Arkiv: Dokumentationsmaterial förvaras på Lödöse museum.

